

**МАВЗУ: ЎҚУВЧИЛАРНИНГ
КОРХОНАДАГИ АМАЛИЙ
КАСБИЙ ТАЪЛИМИ ВА
ИШЛАБ ЧИҚАРИШ
АМАЛИЁТИ ЖАРАЁНИНИ
РЕЖАЛАШТИРИШ ВА
ТАШКИЛ ЕТИШ ШАКЛЛАРИ**

РЕЖАСИ:

1. Ўқувчиларнинг корхонадаги амалий касбий таълими ва ишлаб чиқариш амалиёти жараёнини ташкил етишда техник воситалардан фойдаланиш мазмуни.
2. Амалий касбий таълими ва ишлаб чиқариш амалиётида амалий лаборатория ташкил етиш ва унинг тавсифи.
3. Амалий касбий таълими ва ишлаб чиқариш амалиётида лаборатория хоналарини жихозлаши ва уларга қўйилган талаблар.

Кўрсатмали ўқув қуролларини намоёиш этиш методикаси масалалари

- Кўрсатмали ўқув қуролларини намоёиш этиш меҳнат усулларини кўрсатиш, техник талабларни таҳлил этиш, ишларни бажариш технологиялари кабиларни кўрсатиш билан табиий мос келиши керак.
- Кўрсатмали ўқув қуроллари ўрганилаётган материаллар мазмуни ва вақтига кўра зарурат бўлганда намоёиш қилиниши керак.
- Намоёиш этишни сўзлаш билан мувофиқлаштириб бориш лозим. Сўзлаш кўрсатмали қурол намоёишини бошлаб беради, давом эттиради ва якунлайди.
- Машғулотни кўрсатмали қуроллар ва бошқа воситалар намоёиши билан “кўмиб” ташлаш ярамайди.
- Намоёиш этиш жараёнида ўқувчининг барча сезги органлари: кўриш, эшитиш, ҳид билиш, таъм билиш ва бошқаларни мумкин қадар ишга солиш зарур.

- Намоёиш этилаётган кўрсатмали қуролнинг аниқ, яхши кўриниши учун шарт-шароитлар яратиш.
  - Ҳаракатланувчи ва илгарилаб борувчи ўқув қуролларидан фақат юриш, ҳаракат жараёнида фойдаланиш керак.
  - Бажарилган ишлар, шунингдек асбоблар, мосламалар ва шу кабилар намуналарини махсус мавзуй тахталарда мужассам қилиш мақсадга мувофиқ. Бу - таққослаш ва умумлаштириш учун шароитлар яратади.
  - Қайта ишлаш, йиғиш, ишга тушириш каби ишлаб чиқариш технологияларини тушунтиришда технологик ўтишлар кетма-кетлигида ишланган (йиғилган, ўрнатилган) намуналарни қўллаш талаб этилади.
  - Ўлчамлари кичик табиий ва сунъий объектлардан тарқатма материаллар сифатида кенг фойдаланиш лозим.

Таълимнинг техник воситаларидан фойдаланиш

Машқ қилиш аппаратлари ва жиҳозлари:

- ўқувчиларда меҳнат усуллари ва жараёнларини ўрганишнинг дастлабки босқичида илк кўникмалар ҳосил қилиш;
- ўқув шароитларида турли режим ва вазиятлардаги мураккаб аппаратларга хизмат кўрсатишга оид меҳнат кўникмалари ва малакаларини ҳосил қилиш;
- ўқувчиларда махсус касбий сифатларни машқ қилиш: кузатувчанлик, таъсиротларга муносабат, диққат-эътибор, ҳаракатларни мувофиқлаштириш ва ҳ. к.

Ўқув киноси (кино-, видеофильмлар, фильмлардан парчалар):

- иш жараёни, хизмат кўрсатиш ҳамда жиҳозлар ва асбоб-ускуналарнинг ўрнатилишини намоиш қилиш;
- иш усуллари ва жараёнларини намоиш этиш: тасвирни тезлаштириш ва секинлаштириш; кадрни тўхтатиш; турли хил режалар тузиш; овоз бериш; кўп марта қайтариш; тасвирни чизиш-мультипликация ва шу кабилар;
- юқори малакали мутахассисларнинг махсус тасвирга олинган иш усуллари ҳамда мураккаб жиҳозларга хизмат кўрсатиш усуллари намоиш этиш;
- асбоб-ускуна ва жиҳозларнинг кичик қисмларигача бўлган ишлаш жараёнларини катталаштириб намоиш этиш;
- хавfli ва зарарли ишлаб чиқариш жараёнларини намоиш этиш: пайвандлаш; қиздириб ишлов бериш; металлургия жараёнлари ва шу кабилар.

Диафильмлар, слайдлар, транспарантлар:

- объектлар, жараёнлар ва ходисалар, уларнинг ўзаро боғланган таркибий қисмларини ўрганиш;
- кўрсатмали воситалардан доимий фойдаланиш;
- мураккаб технологик жараёнларни изоҳлаш учун меҳнат усуллари кўрсатиш ва ишлов бериш, йиғиш, ўрнатиш, хизмат кўрсатиш кабилар бўйича суратлар ва расмлар;
- кодоскоплардан мураккаб тасвирларни намоиш этиш учун фойдаланиш.

Таълимнинг техник воситаларидан фойдаланиш

Компьютер ва мультимедиа тизими

- мураккаб машқ қилиш аппаратлари ва жиҳозларининг ишини бошқариш учун фойдаланиш;
- ўқувчиларга маълумотлар базаси хизматини кўрсатиш;
- дастурлаштирилган таълим режимида турли техник тизимлар носозликларини бартараф этиш ва ташҳизлашнинг техник вазифаларини ҳал этиш учун қўллаш;
- носозликларни излаш ва уларнинг табиатини аниқлаш учун катта-кичик объектлар ва “хавфли” технологик жараёнларни, шунингдек бориш (қўл узатиш, яқинлашиш) қийин бўлган жойлардаги механизмларнинг қисмлари ва тугунларига ишлов бериш, уларни йиғиш ва қисмларга ажратиш усулларини ўрганиш.

Шахсий компьютерларнинг педагогик дастурли воситаси

- ўқувчиларнинг зарурий ўқув ахборотларини олиши;
- ўқувчиларнинг билим ва кўникмаларини назорат қилиш, уларнинг ўз билим ва кўникмаларини ўзлари назорат қилиши;
- ўқув-ишлаб чиқариш ишларини бажаришнинг тўғри технологиялари ва режимларини танлаш;
- ўқув жараёнининг бориши ва натижаларини таҳлил қилиш ва тез ўрганиш; ўргатувчи дастур”ларни қўллаган ҳолда дастурлаштирилган таълимни амалга ошириш.

Видеоёзув

- ўқув хонасига келтириш ёки жойлаштириш мумкин ёки имконияти бўлмаган асбоб-ускуналар, технологик жараёнлар, ишларни бажариш усулларини ўрганиш: электр пайвандлаш, электр токи, заҳарли газлар билан ишлаш ва ҳ.к.;
- ўқитувчи ва ўқувчилар фаолиятини кейинчалик таҳлил қилиш учун видеоёзувга тушириш.

Овозли ёзув

- ҳаракатдаги машина, аппарат ва механизмларнинг турли овозли тавсифларини (шовқинлар, таккиллашлар, ритмлар ва ҳ. к.) эшитиш;
- машина ва механизмларни созлаш ва ташхислашнинг эшитиб кўриш усулини шакллантириш;
- ўқувчиларнинг техник эшитиш қобилиятларини ривожлантириш бўйича махсус машқлар бажариш.

Машгулотда техник воситалардан фойдаланиш.
 (Навоий вилоятидаги Нурота қишлоқ хўжалиқ касб-ҳунар коллежи. “Зоотехния” ўқув лаборатория хонаси. Махсус фан ўқитувчиси – Ў.Каримов)

Машгулотда техник воситалардан фойдаланиш.
 (Навоий вилоятидаги Навоий индустриал-иктисодиёт коллежи. “Чилангарлик ишлари” ўқув устахонаси. Касб таълими устаси - М.Турниёзов)

Амалий-лаборатория машғулоти

Амалий-лаборатория машғулотларининг таснифи:

Амалий-лаборатория машғулотларининг турлари	Намуналар	Касблар
<p>➤ <i>Машина ва механизмлар, асбоб-ускуналар, аппаратлар, уларнинг ишлаши, тузилишини таҳлил қилиш ва кузатиш.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Қисмларга ажратиш-йиғиш ишлари. ❖ Бажариладиган иш мазмунига кўра иш турини белгилаш. ❖ Майдонча бурчакларини ҳисоблаш. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Геодезиячи уста.</i> • <i>Геодезиячи уста.</i> • <i>Геодезиячи уста.</i>
<p>➤ <i>Назорат-ўлчов асбоб-ускуналаридан фойдаланиш усуллари-ни ўрганиш.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Теодолит, пўлат лента, вехалардан фойдаланиш. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Геодезиячи уста.</i>
<p>➤ <i>Носозлик, тузатиш, ишга тушириш ва созлаш кабиларни таъхис қилиш.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Теодолитни синаб кўриш ва текшириш. ❖ Пўлат лентада масофа ўлчаш. ❖ Микроскопдан саноқ олиш. 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Геодезиячи уста.</i> • <i>Геодезиячи уста.</i>

Амалий-лаборатория машғулоти

Амалий-лаборатория ишларига раҳбарлик қилиш методикаси масалалари

Кириш йўриғи:

- Бажарилиши керак бўлган ишнинг мақсадини аниқлаш.
- Бажариладиган ишни ўқувчиларда мавжуд бўлган билим ва тажрибалар билан боғлаш.
- Ўқувчиларни амалий-лаборатория ишини бажариш тартиби билан таништириш.
- Ўқувчиларга ишни бажаришнинг асосий усулларини кўрсатиш.
- Ўқувчиларнинг иш ўринларини ташкил этиш ва хавфсизлик қоидаларини тушунтириш.
- Маълумотларни қайд қилиш дафтарини юритиш, иш натижаларини расмийлаштириш ва ҳисобот ёзиш бўйича кўрсатмалар бериш.

Жорий йўриқ:

- Ўқувчиларга ишни бажариш жараёнида ёрдам кўрсатиш.
- Ўқувчиларнинг саволларига жавоблар қайтариш, ишни бажариш усулларини қайта кўрсатиш.
- Ишни бажариш кетма-кетлиги ва маромини сақлаш.
- Ўқувчилар ишини жорий ва якуний назорат қилиш.
- Асбоб-ускуналар кўрсаткичларининг тўғри қайд этишини ва маълумотларни қайд қилиш дафтарининг тўғри юритилишини текшириш.
- Ўқувчилар иш ўринларининг ташкил этилиши ва хавфсизлик қоидаларига амал қилинишини назорат қилиш.

Хулосалар чиқариш:

- Кузатишлар ва тажриба-синов давомида олинган натижалар бўйича ўқувчилардан оғзаки сўраш.
- Иш давомида олинган натижаларни ўқувчилар билан биргаликда таҳлил қилиш ва асосий хулосаларни шакллантириш.
- Амалий-лаборатория ишининг натижалари бўйича ўқувчилар томонидан ёзилган ёзма ҳисоботларни таҳлил қилиш.
- Ўқувчилар томонидан бажарилган амалий-лаборатория ишини баҳолаш.

Ўқув устахоналари (лабораториялари)

Ўқув–ишлаб чиқариш муҳитига қўйиладиган талаблар:

Майдони бўйича қурилиш меъёрлари ва қоидалари (ҚМК) талабларига мослик: *(бир ўқувчи ҳисобида):*

- Дастгоҳларда – 6-12 м²
- Чилангарлик, электр йиғиш ва ҳ.к. – 4,0-4,5 м²
- Электр, газ пайвандлаш ишлари – 7,5-9,0 м²
- Дурадгорлик, механик ишлар – 10-12 м²

Жиҳозларни меъёрида ўрнатиш ва ишлатиш шарт-шароитларига мувофиқ:

- Дастгоҳлар, темирчилик, машина йиғиш, қурилиш-пардозлаш ва ҳ.к. – 1-каватда.
- Чилангарлик, электр йиғиш, тикувчилик ва ҳ.к. – 2- ва 3-каватларда.

Меъёрида ёритилганлик:

- Деразалар майдони пол майдонининг 6/1дан кам бўлмаслиги.
  - Ёруғ тус берувчи бўёқларни қўллаш.
  - Тўсикли жойларда деразадан ёритилиш билан чирокли ёритилишни уйғунлаштириш.
- Сунъий ёритилганлик:*
- умумий - 100-150 лк

Иш шароитининг мақбуллиги:

- Ҳажми - бир ўқувчига 13 м³ дан кам эмас.
- Ҳарорати - 16-20⁰ С.
- Шамоллатиш - бир ўқувчига 20 м³/соат.
- Шовқин даражаси - 70 ДБ гача.

Санитария, гигиена ва меҳнат хавфсизлиги талабларига мувофиқлик:

- Ёнгин ва портлашга хавфли бўлимлар изоляцияси.
- Чанг ва газ ажралувчи хоналарни изоляциялаш.
- Зарурий кўтарма-механик қурилмалар мавжудлиги.
- Эшикларнинг етарли ўлчамга эгаллиги.
- Ёнгинга қарши ўт ўчириш воситалари ва ёнгин ҳолатида

Ишлаб чиқариш эстетикаси талабларига мувофиқлик:

- Девор, шифт ва жиҳозларнинг ранги ва туси (ҚМваҚ га мослиги).
- Ягона услубда жиҳозлаш ва мебелларни жойлаш.
- Дераза ва полларни яхшилаб тозалаш имкониятининг мавжудлиги.

Ўқув устaxonалари (лабораториялари)

Ўқув устaxonалари (лабораториялари) мазмуни ва ташқи жиҳозланиши

Ўқув устaxonаси ташқи жиҳозларининг намунавий рўйхати:

- 📖 «Касбий тавсифнома» - деворий плакат.
- 📖 «Ҳавфсизлик қондалари» - деворий плакат.
- 📖 «Ёнгин хавфсизлиги қондалари» - деворий плакат.
- 📖 «Ўқувчиларнинг хулқ-атвор қондалари» - деворий плакат.
- 📖 «Ўқувчиларга меҳнат ва иш ўрнини ташкил этиш бўйича эслатма» - деворий плакат.
- 📖 Ўқувчиларнинг ўқув - ишлаб чиқариш ишларидан намуналар кўргазмаси.
- 📖 Маълумотли жадваллар.
- 📖 Гуруҳнинг деворий газетаси.

Ўқув устaxonалари (лабораториялари)

Ўқувчининг иш ўрни ва унга қўйилган талаблар:

Ўқувчи иш ўрнининг асосий таркибий қисмлари:

Асосий талаблар:

Ўқув устaxonасида меҳнат қуролларидан меъёрида фойдаланиш ва уларни жойлаштириш учун зарур бўлган майдон

Жиҳозлар, асбоб-ускуналар, ўқув ва техник ҳужжатларни сақлаш ва жойлаштириш учун мосламалар

Ўқув-ишлаб чиқариш жиҳозлари

Иш ўринларига бириктирилган кўтарма-транспорт воситалари (аравачалар, таллар, кўтаргичлар ва ҳ.к.)

Материаллар, ярим тайёр маҳсулотлар, тайёр маҳсулотлар ва чиқиндиларни сақлаш ва жойлаштириш учун мосламалар

Меҳнат хавфсизлиги шарт-шароитлари ва меъёрий меҳнат ҳолатини таъминловчи мосламалар

Жиҳозларнинг техник созлиги ва хавфсизлик талабларига мос келиши

Авария сигнализацияси ва касб таълими устаси билан масофадан алоқа ўрнатиш воситалари билан жиҳозланиши

Иш ўрнининг етарли ёритилганлиги ва эргономика талабларига жавоб бериши

Жиҳозларга жорий хизмат кўрсатиш, уларни тозалаш ва йиғиштириш учун қулайликлар

Ўқув устахоналари (лабораториялари)

Касб таълими устасининг иш ўрнига қўйилган умумий талаблар:

Ўқув-техник ва эстетик жиҳатдан намунали жиҳозланиши

Ўқув устахонаси жиҳозланиши билан хона ўлчамлари ва хусусиятларининг кўламли ва методик бирлиги

Жиҳозлар, ўқув-техник хужжатлар, таълимнинг техник ва дидактик воситаларининг жойлаштирилиши, сақланиши ва улардан фойдаланиш

Кириш, жорий ва якуний йўриқ бериш пайтида ўқувчилар жойлашадиган махсус майдончалар мавжудлиги

Ўқув-ишлаб чиқариш ишларини бажаришда меҳнат усулларини самарали кўрсатишга имкон берувчи меъёрий шароитлар билан таъминланиши: махсус мосламалар билан жиҳозланиши, ёритилиши

Илғор тажриба ютуқлари, илмий тавсиялар ва таълим мазмунини такомиллаштириш асосида ўқув-техник ва дидактик жиҳозланишни мунтазам янгилаш ва тўлдириш

Ўқув устaxonалари (лабораториялари)

Касб таълими устаси иш ўрнининг жиҳозланиши

Мажбурий жиҳозланиш:

Кўтарилган жой,
стол, стул;
видеопроектор;
синф хат тахтаси
(доскаси)

Ўқув-ишлаб чиқариш
ишларини бажаришида
меҳнат усулларини
намойиши этувчи
қурилмалар

Ўқувчилар иш ўрнига
энергия (электр токи,
сиқилган газ, ёқилги газ
ва ҳ.к.) бериш ва узатиш
қутиси

Асбоб-ускуна,
материал, ҳужжат ва
дидактик воситаларни
сақлаш учун
мосламалар

Барча ўқув-ишлаб
чиқариш ишлари бўйича
дидактик воситалар ва
ўқув-техник ҳужжатлар

Таълимнинг дидактик
ва техник
воситаларидан
фойдаланиш
қурилмалари

Қўшимча жиҳозланиш:

Ўқувчиларга йўриқлар
беришда уларнинг
ўтириши учун мосламалар

Видеомагнитофон ва
видеокамера мажмуи

Таълим воситалари учун
қўшма (методик) жовон

Экранли воситалар учун
парда (экран)

Препараторлик
хонаси

Электрмагнит
доска

Таълимнинг техник
воситалари, сигнализация
ва ўқувчилар билан
тезкор алоқа боғлашни
масофадан бошқариш
пульта

Назорат қилувчи ва
«ўргатувчи»
компьютер ва
мультимедиа
қурилмалари

Касб таълими устасининг иш ўрни ва жиҳозланиши
(Наманган вилоятидаги Тўрақўрғон қишлоқ хўжалиги касб-хунар коллежи.
“Йўл ҳаракати хавфсизлиги” ўқув лабораторияси)

Касб таълими устасининг иш ўрни ва жиҳозланиши
(Тошкент шаҳридаги Тошкент темир йўл транспорти касб-хунар коллежи,
“Радиоалоқа” ўқув устaxonаси).

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Sh.Avazov, N.Muslimov, Sh.Qosimov, U.Hodiyev, E.Avazov. Kasb-hunar kollejlarida amaliy kasbiy ta'lim metodikasi va texnologiyalari (chizmalar, jadvallar va suratlarda).Metodik qo'llanma. –T., 2014.-10 bet.
2. N.Muslimov, M.Usmonboyeva, D.Sayfurov, A.To'rayev “Pedagogik kompetentlik va kreativlik
3. Ismailova Z.K., Ximmataliev D.O. “Kasbiy pedagogika” fanidan amaliy mashg'ulotlarni bajarish bo'yicha uslubiy qo'llanma. – T.:, TIMI, 2014

**ЭЪТИБОРИНГИЗ
УЧУН РАХМАТ**